

Pentti Hakkarainen, johtokunnan varapuheenjohtaja, Suomen Pankki

Puhe Talouselämä-lehden Mihin pankkeja tarvitaan? - tapahtumassa Helsingissä 16.4.2013

Mihin pankkeja tarvitaan tulevaisuudessa?

Hyvät naiset ja herrat,

Kiitän tilaisuuden järjestäjiltä saamastani otsikosta. Mielestäni se kertoo tästä ajasta paljon.

Alkuun totean, että Suomessa toimivat pankit ovat toimineet hyvin; pankkien vakavaraisuus, maksuvalmius ja kannattavuus ovat kokonaisuutena säilyneet hyvinä. Kansainvälisessä vertailussa ja talouden vakavien ongelmien äärellä voimmekin olla tyytyväisiä siitä, että meillä on ykkösluokkaiset pankit ja niiden hallinto on korkealuokkainen.

Tarkastelukulmani on kansainvälinen, erityisesti eurooppalainen. Johtopäätöksiä teen erityisesti sen perusteella, mitä muualla pankkimailmassa tapahtuu. Pankkien toimintapuitteet meillä riippuvat yhä vahvemmin siitä, mitä Euroopassa ja maailmassa tapahtuu. Ja todellakin, onko käsillä sellainen kehityskulku, jollaista aiemmin sukupolvemme ei ole kokenut?

Pankkitoiminta etsii uutta identiteettiä

Tämän tilaisuuden otsikko on oire siitä identiteettiongelmasta, jonka eteen pankit ovat maailmalla joutuneet. Ne joutuvat miettimään toimintafilosofiansa uudelleen tavalla, jota tapahtuu ehkä kerran tai enintään kahdesti vuosisadassa.

Huolestuttavaa pankkien kannalta on niiden yhteiskuntasuhteiden ja imagon ennennäkemätön rakoilu. Tämä ei ole haitallista ainoastaan pankkien, vaan koko yhteiskunnan kannalta. Imago-ongelmat eivät tietenkään ole vain pintavaahtoa, vaan niiden alla on perustavampaa laatua olevia kysymyksiä.

Yleisen mielipiteen muuttuminen jyrkästi pankkivastaiseksi on yksi finanssikriisin näkyvimmistä seurauksista koko läntisessä maailmassa. Kysymys ei ole vain yleisestä mielipiteestä suuren yleisön keskuudessa. Myös poliitikot, tutkijat ja kansainväliset talouspoliittiset järjestöt (kuten Kansainvälinen valuuttarahasto IMF) näyttävät menettäneen osan luottamustaan pankkien liiketoimintamalleihin, ammattitaitoon ja jopa toiminnan tarkoituksiperiin sellaisina kuin miksi ne ovat viime vuosina muotoutuneet.

Vaikka on selvää, että yleisen luottamuksen horjuminen pankkitoimintaan nähden on hyvin haitallista, luottamuksen vahvistamisen haaste voi myös olla uudistumisen lähtökohta, sekä sääntelyn osalta että pankkien liiketoimintafilosofian osalta.

Mikään elinkeino, olipa se yhteiskunnan kannalta miten tärkeä hyvänsä, ei voi toimia hyvin ilman yleistä luottamusta. Tämä koskee pankkialaa yhtä lailla kuin vaikkapa elintarviketeollisuutta, lääketeollisuutta tai internet-operaattoreita.

Kapeasti määritellen luottamus pankkeihin perustuu käsitykseen niiden taloudellisesta vakaudesta. Tämä on tietysti elintärkeää, kuten hyvin tiedetään. Se ei kuitenkaan yksin riitä, vaan pankit ovat myös hyvin riippuvaisia liiketoimintansa nauttimasta yleisestä hyväksynnästä, ehkä riippuvaisempia kuin useimmat muut toimialat.

Pankkien toiminnan seuraukset ylittäneet joissakin tapauksissa ei vain veronmaksajan sietokyvyn vaan myös valtion kestokyvyn

[Kuva 2 – Pankkisektori on erityisen suuri Euroopassa]

Pankkitoimiala ei ole mikään tavanomainen elinkeino muiden joukossa. Tämä on ilmeistä kun tarkastelee sen rakennetta ja aivan poikkeuksellista kokoa, varsinkin Euroopassa:

- Monissa maissa pankkisektorin saamiset (ja velat!) ovat arvoltaan moninkertaisia vuotuisen bruttokansantuotteeseen verrattuna.
- Monissa maissa koko tämä vastuiden määrä on keskittynyt muutamaankin yksittäiseen instituutioon.
- Kaikki kulutus ja liiketoiminta on käytännössä riippuvainen pankkien tarjoamista maksu- ja likviditeettipalveluista sekä niistä rahahuoltopalveluista, jota pankit tarjoavat asiakkailleen.
- Pankkitoiminnan häiriöt ovat vaarallisia koko talouden toiminnan kannalta.
- Keskittyneisyys toimialalla on huolenaihe siitä syystä, että se voi rajoittaa kilpailua, liiketoimintojen kehittymistä sekä toiminnan ja palvelujen monimuotoisuutta.

Pankkikeskeisyys on Euroopassa suuri, paljon suurempi kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Japanissa, siksi pankkien terveydentila vaikuttaa niin vahvasti talouden kehittymiseen. Finanssikriisin aikana tämä on kipeästi koettu.

[Kuva 3 – Pankkien luotonantokyky kärsinyt velkaongelmamaissa]

Pankkisektorin vakavaraisuuden ja jälleenrahoituksen ongelmat heikensivät pankkien luotonantokykyä ja erityisesti yritykset saivat tuta rahoituksen ehtojen tiukentumisesta, jopa ehtymisestä.

Monissa Euroopan maissa on finanssikriisin aikana sitoutunut suuria määriä julkisia varoja pankkien pääomittamiseen ja rakennejärjestelyihin, joilla ylläpidettiin pankkien toimintakykyä. Euroopan unionin maissa käytettiin julkisia varoja vuosina 2008–2011 yhteensä noin 1 600 miljardia euroa. Tästä suoraa pääomatukea tai pankkien tase-erien ostoja oli 440 miljardia euroa. Takauksiin ja muihin pankkien maksuvalmiutta tukeviin toimenpiteisiin käytettiin 1 150 miljardia euroa.

Julkisia varoja pankkitukeen (ns. bail-out) sitoutui noin 95 % kaikista pankkien uudelleenjärjestelyihin vuoden 2008 jälkeen käytetyistä varoista. Vain noin 5 % saatiin pankkien omien tase-erien käyttämisellä ongelmien ratkaisuun. Jälkimmäisessä puhutaan sijoittajavastuun toteuttamisesta eli ns. bail-in -järjestelyistä.

Pankkien toimintakyvyn turvaaminen onkin lisännyt valtioiden velkaa. Useissa maissa, joissa pankkitoiminta on ollut laajaa, pankkien tukeminen on vuorostaan johtanut julkisten menojen supistuksiin ja veronkorotuksiin.

Pankkien koko moneen valtioon nähden ja niiden merkitys talouteen on ollut niin suuri, että monet maat ovat joutuneet edellä mainittuihin tukitoimiin pakon edessä muun yhteiskunnan kustannuksella. Tämä on johtanut kritiikkiin pankkien riskinottoa kohtaan ja herättänyt protesteja ns. turvaverkkojen koetusta epäoikeudenmukaisuudesta. Tämä on kiteytynyt ilmaisuun ”voitot yksityisiä, tappiot julkisia”.

Sääntelyn uudistaminen näyttää väistämättömältä

Viimeisen viiden vuoden aikana on julkisen vallan paine ja tarve puuttua pankkitoiminnan harjoittamiseen voimistunut. Useita uusia määräyksiä on jo voimassa sekä lisäksi ehdotettuja ja valmisteilla olevia on paljon ja niiden vaikutukset ovat laajat. Määräykset ulottuvat hyvin yksityiskohtaisista pankin maksuvalmius- ja pääomavaatimuksista aina vaatimukseen siitä, mitkä ovat hyviä ja hyväksyttäviä pankkien rakenteita ja koko finanssimarkkinoiden sääntelyä. Viranomaisille annetaan valtuuksia puuttua toimintaan myös reaalityöelämän näkökulmasta.

Euroopan unionissa rakenteilla oleva pankkiunioni pyrkii osaltaan ratkaisemaan sitä epäsuhtaa, joka EU-maissa vallitsee kansantalouksien koon ja pankkien koon välillä. Sillä on tarkoitus parantaa luottamusta pankkisektoriin kansallisesta tasosta riippumattomalla ja tasalaatuisella valvonnalla.

Yhteinen pankkivalvonta olisi vahvempi ja yhtenäisempi kuin tähänastinen kansallisesti rakentunut pankkivalvonta. Sen avulla pankkien valvonnan ja arvioinnin yhdenmukaisuuden vahvistamisen lisäksi vältetään mahdollinen valvontaloukku (regulatory capture). Tällöin kyseessä on riski, joka on omiaan syntymään kun valvoja on liian lähellä ja liian ymmärtäväinen pankin toimintaa kohtaan, eikä halua riittävän tiukkoihin toimiin tarvittaessa ole.

Tärkeä osa pankkiunionia on parhaillaan työn alla oleva resoluutiojärjestelmä, joka mahdollisimman pitkälle poistaisi kytkennän pankkien vakavaraisuuden ja niiden kotivaltion luottokelpoisuuden välillä. Se toisi pankkien tallettajille ja rahoittajille sekä muille sidosryhmille varmuuden siitä, miten menetellään, jos pankki joutuu vaikeuksiin ja milloin julkisen vallan on tarve puuttua.

Lisäksi pitkällä tähtäimellä pyrkimyksenä on myös talletussuojajärjestelmien yhtenäistäminen. Tämän toteuttaminen vie kuitenkin enemmän aikaa. Euroopanlaajuinen ja

yhtenäisen talletussuojajärjestelmän luominen on vaikeaa, koska pankkisektorien kunto on tällä hetkellä eri maissa niin erilainen ja nykyiset talletussuojajärjestelmät ovat toimintatavoiltaan ja rakenteiltaan toisistaan niin paljon poikkeavia eri maissa.

Pankkiunioni ei kuitenkaan edetessäänkään muuta sitä seikkaa, että Euroopan rahoitusmarkkinat ovat hyvin pankkikeskeiset ja pankkitoiminnan muutoksilla on siten poikkeuksellisen suuret yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset.

Viime vuodet ovat osoittaneet, että kansallisilla viranomaisilla olisi tärkeää olla riittävät välineet puuttua rahoitusmarkkinoiden ja pankkien toimintaan epäterveiden kehityskulkujen välttämiseksi jo niiden alkuvaiheessa.

Finanssikriisien taustalla on yleensä ollut luotonannon voimakas kasvu, joka on synnyttänyt omaisuusarvoihin kuplia. Kriisiä on usein pahentanut myös pankkien riskipuskurien riittämättömyys ja heikentynyt tila. Molemmat piirteet on nähty viime vuosina kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla ja ne ovat syntyneet suotuisissa oloissa ja kiihtyen huomaamatta liiallisiksi.

Finanssikriisien opetuksena on syntynyt tarve vahvistaa viranomaisten käytettävissä olevia välineitä koko rahoitusjärjestelmän vakautta uhkaavien riskien eli järjestelmäriskien, ennalta ehkäisemiseksi. Tästä tarpeesta vallitsee kansainvälisesti laaja yhteisymmärrys ja useat maat ovat tässä jo edenneet. Suomessakin ministeri Tanskasen vetämä työryhmä esitti syksyllä 2012 yksimielisesti, että viranomaisille tulee antaa valtuudet määrätä muun muassa asuntoluottojen lainakatto.

[Kuva 4 - Asuntoluottokupla yleisesti taustalla finanssikriiseissä]

Suomen Pankki näkee välttämättömänä, että makrovakausvälineet kuten lainakatto ja järjestelmäriskipuskuri saadaan viranomaisille käytettäväksi työkalupakkiin ja valmiudet tulee luoda jo nyt ennen kuin on huonompi aika. Vaikka Suomessa makrovakausvälineiden käytölle ei juuri nyt olisi välttämätöntä tarvetta ja finanssisektorikin on hyvässä kunnossa, valmiudet on perusteltua luoda ajoissa. Historia on opettanut, että sellaiset vahingolliset kehityskulut, joihin näillä voidaan puuttua, lähtevät liikkeelle suotuisissa oloissa ja myönteisinä, ainakin harmittoman näköisinä. Ne menevät liiallisuuksiin usein huomaamatta. Näissä tilanteissa puuttuminen on poliittisesti hankalaa ja epäsuositua. Siksi viranomaisvaltuudet ja -toimet ovat pahemman tilanteen estämiseen sopivat. Huonolle kehitykselle on nyt vielä hyvä pohja, sillä vallitseva matala korkotaso on omiaan rohkaisemaan ylisuureenkin lainanottoon.

Asialla on kansainvälinen ulottuvuutensa: pankkien toimiessa yli valtionrajojen on tärkeää välttää tilannetta, jossa Suomessa viranomaisten valtuudet poikkeavat muista maista, erityisesti muista Pohjoismaista.

Suomessa kotitalouksien asuntolainakanta suhteessa BKT:n arvoon on vuosikymmenen aikana suunnilleen kaksinkertaistunut. Se on meillä nyt samalla tasolla mikä vallitsi Espanjassa ja Irlannissa vuosikymmen sitten, ennen kuplan syntymistä näissä maissa. Aivan tuoreessa, viime keskiviikkona julkistetussa, Suomen taloutta koskevassa arvioissaan

Euroopan komissio tähdentää, että meilläkin viranomaisten valtuudet ja välineet puuttua kotitalouksien velkamäärien kasvuun olisivat käytössä.

Pankkien ja yhteiskunnan vuorovaikutussuhde

Usein liiketoimintaa hahmotetaan puhumalla yrityksistä ja niiden toimintaympäristöstä. Ajatellaan, että yritysten tehtävänä on valita strategiansa siten, että ne menestyvät annetuissa olosuhteissa, toimintaympäristössä. Toimintaympäristö on tällöin jotakin, jonka voidaan yksinkertaisuuden vuoksi ajatella olevan tiettyyn mittaan asti erillinen ja riippumaton yritysten omista valinnoista.

Tämä ajatusmalli toimii sitä paremmin, mitä hajautuneempi on toimialan rakenne ja mitä vähemmän yhteiskunnallisia heijastusvaikutuksia toimialan kehityksellä on. Pankkialan rakenne ja koko on varsinkin Euroopan maissa kuitenkin sellainen, että ajatus toimintaympäristön riippumattomuudesta siitä, miten pankit toimivat, on harhaanjohtava, koska:

[Kuva 5 – Pankkisektori on erityisen keskittynyt pienemmissä euromaissa]

Pankit ovat niin suuria ja toimiala niin keskittynyt, että ne eivät voi tehdä mitään suurempia linjavalintoja ilman, että sillä olisi suuria taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kokonsa ja merkityksensä vuoksi pankit toimivat vuorovaikutussuhteessa talouselämän ja laajemminkin koko yhteiskunnan kanssa. Riippuvuus on molemminpuolista ja siitä ei pääse eroon mitenkään.

McKinseyn viime syksynä julkaisemassa raportissa kiinnitetään huomiota näihin asioihin. Raportin mukaan monien kansantalouksien ahdinko on johtanut sidosryhmät epäilemään pankkien yrityskulttuuria ja arvoja. Siinä todetaan, että pankkien on käsiteltävä tätä kulttuurimuutosta strategisena kysymyksenä eikä suhdetoimintakysymyksenä.

Tilanteen ratkaisemiseksi pankkien on kyettävä vahvistamaan lisäarvoa, jota ne tuottavat yhteiskunnassa, ja McKinseyn tutkijat ottavat esiin neljä aluetta, jossa tätä voidaan tehdä:

1. osakkeenomistajien ja yhteiskunnan intressien tasapainottaminen
2. asiakkaiden saaman lisäarvon kehittäminen
3. sisäisten prosessien terveyden varmistaminen
4. pankin työntekijöiden ajattelutapaan vaikuttaminen

Lyhyesti sanottuna kysymys on sidosryhmien vakuuttamisesta uudelleen siitä, että pankkitoiminta on rakentavaa (constructive) eikä saalistavaa (predatory). Kysymys pankkien hyödyllisyydestä koko yhteiskunnalle tai taloudelle voidaan muotoilla näinkin: luoko kyseinen rahalaitos arvonlisää yhteiskuntaan (lisäkilpailu, tehokkuus, orgaaninen kasvu) vai korottaako sen johto vain pankin arvoa (shareholder value). On realiteetti, että sääntelyn ollessa muutoksen tilassa pankin julkisen kuvan ja sen tavoitteiden merkitys tietenkin korostuu ja vaikuttaa sen tuleviin toimintaedellytyksiin.

Välttämättömän molemminpuolisen riippuvuuden olossa pankkitoiminnan ja muun yhteiskunnan suhde tarvitsee toimiakseen eräänlaisen sanattoman yhteisymmärryksen toiminnan luonteesta ja tavoitteista.

Tämä pankkitoimialan ja yhteiskunnan välinen yhteinen käsitys pankkitoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä ja tehtävistä ei tietenkään voi olla mikään konkreettinen ohjelma tai asiakirja. Kysymyksessä on amerikkalaisen taloustieteilijän Arthur Okunin sanontaa lainatakseni ”näkymätön kädenpuristus”. Näkymätön kädenpuristus on henkimaailman asia, kulttuurikysymys, toimii vähän eri tasolla kuin lakien mukainen ja viranomaisten harjoittama pankkisäätely, jota myös tarvitaan.

Tämän näkymättömän kädenpuristuksen sisällön löytäminen on pankkien strateginen tehtävä, jota ei voi ratkaista yksin markkinoinnilla, vaan joka koskee toimintaa kokonaisuudessaan.

Kuten alussa jo totesin, Suomessa pankkijärjestelmän tila on pysynyt hyvänä niiden vahvan vakavaraisuuden ansiosta, ja näin ollen pankkeihin kohdistuva kritiikki ei meillä ole läheskään sellaista kuin niissä maissa, joissa valtio on joutunut tulemaan mukaan vakauttamaan sektorin toimintaa. Olisi kuitenkin väärin arvella, että ne muutokset, joita kokemamme kriisi tulee aiheuttamaan Euroopan pankkitoimialalla, eivät tuntuisi myös meillä.

Pankkien on koettu täyttäneen yhteiskunnallisen tehtävänsä yleensä hyvin, kun ne ovat kannattavia ja vakavaraisia. Paradoksi on, että hyvin ja kannattavasti liiketoimintaansa hoitaneita pankkeja helposti syytetään liiallisesta voiton tavoittelusta ja ahneudesta. Näin tapahtuu varsinkin kun kannattavuustavoittelussa pankki heikentää palveluvalikoimaansa tai nostaa palveluidensa ja tuotteidensa hintoja. Nyt voimistuneen kritiikin johdosta pankeilla onkin hankala tasapainottelun paikka. Tältäkin osin Suomi ei ole erillinen saareke, ja toimialaan kohdistuvat ajankohtaiset odotukset ulottuvat Suomessa toimiviin pankkeihin.

Pankit yritysten, erityisesti PK-yritysten rahoituslähteenä

Keskeinen ja ajankohtainen kysymys Euroopan luottomarkkinoilla on yritysten ja erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten luotonsaanti. Epävarmoissa olosuhteissa pankit ovat keskittyneet maksuvalmiutensa parantamiseen ja tämä on heikentänyt yritysrahoitusta. Ongelmat ovat, joskin lievempinä, nähtävissä myös Suomessa. Tämä kävi ilmi jo viime vuonna tehdyssä Suomen Pankin ja sen yhteistyökumppanien valtakunnallisessa yritysrahoituskyselyssä.

Pienet ja keskisuuret yritykset ovat rahoituksessaan riippuvaisia pankeista. Viimevuotisen kyselyn mukaan pienimpien yritysten rahoitusongelmat olivat jopa kolminkertaiset suuriin yrityksiin nähden. Mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten rahoitusongelmat olivat myös keskimäärin selvästi vakavampia kuin suurten yritysten.

Rahoitusongelmia kokeneista mikroyrityksistä ja pienistä yrityksistä lähes puolet ei saanut ulkoista rahoitusta lainkaan. Enemmistöllä näistä tapauksista yrityksen toiminnan jatkuvuus oli joko vaarassa tai liiketoimintaa voitiin jatkaa vain olennaisesti suunnitellusta poikkeavalla tavalla.

[Kuva 6 – Pankkirahoituksen hinta eriytynyt maakohtaisesti euroalueella]

Suurissa yrityksissä rahoitustilanteen muuttuminen näkyi viime vuonna lähinnä uusien luottojen marginaalien levenemisenä, ja sama trendi on jatkunut tämänkin vuoden puolella. Euroalueen maiden vertailussa suomalaiset lainakorot ovat kuitenkin matalalla tasolla. Vastaavasti velkaongelmamaiden yritykset kärsivät korkeammista rahoituskustannuksista.

Nyt olisi tärkeätä miettiä keinoja työllisyyden ja talouskasvun kannalta tärkeän yritys- ja erityisesti PK-yrityssektorin rahoitusongelmien lieventämiseksi.

Mistä yritysrahoituksen ehtojen tiukentuminen ja saatavuusongelmat voivat johtua? Sääntely lisääntyy ja pankit ovatkin saaneet tästä ”keppihevosen” perustella lainakorkojen nostoa ja muiden ehtojen tiukentamista. Hyvin äänekkäitä ovat olleet erityisesti pankkisektorin etujärjestöt erilaisissa analyyseissään siitä, kuinka paljon sääntelytulva aiheuttaa pankeille kustannuksia.

Osa perusteista lisäkustannuksille varmasti pitääkin paikkansa. Kuitenkin perustetta, jonka mukaan vain lisääntyvä regulaatio olisi kustannusten aiheuttaja, käytetään liian löysästi. Tarkemmin analysoiden pitää todeta, että uudella sääntelyllä on kustannusvaikutuksia. Ne selittävät kuitenkin vain osaa kohonneista rahoituksen koroista, ja vähintään yhtä merkittäviä ovat kaksi muuta syytä lainojen kiristyneeseen hinnoitteluun.

Lisääntyneen ja tulevan sääntelyn aiheuttamista kustannusvaikutuksista on tuoreita tutkimuksia. Esimerkiksi IMF:n viime syksynä julkaisemassa raportissa (Oliveira-Santos ja Elliott, 2012) arvioidaan uusien pääomavaatimusten ja muun sääntelyn kiristymisen nostavan luottojen hintaa euroalueella 17 peruspisteen verran eli 17 prosentin sadasosaa. Arvioon liittyy huomattavaa epävarmuutta, mutta kustannukset vakaammasta pankkijärjestelmästä eivät näiden tulosten mukaan olisi läheskään niin suuret kuin pahimmissa uhkakuvissa on esitetty.

Toisen osan kustannuksia, ehkä vielä sääntelyä merkittävämmän, on aiheuttanut pankin rahoitusmarkkinoilta hankkiman, velkarahoituksen hinnan nousu finanssikriisin oloissa. Tämän jälleenrahoituksen kallistumisen taustalla on useita syitä, mutta keskeisiä ovat riskivarovaisuuden kasvu ja epätietoisuus pankkien taseisiin sisältyvistä riskeistä. Pankkien jälleenrahoituksen ehdot ovat muuttuneet etenkin Euroopan kriisimaissa. Suomessa vaikutus on toistaiseksi ollut vähäinen, koska pankkiemme luottokelpoisuus on ollut hyvä.

Kolmas selitys pankkien myöntämien lainojen ehtojen kiristymiseen on se, että pankit ovat suunnanneet liiketoimintaansa uudella tavalla. Pankit eivät tietenkään toimi niin, että ulkoa tulevat kustannukset tai olojen muutokset vietäisiin sellaisenaan läpi suoraan asiakkaiden

maksettavaksi. Kilpailussa pankit tietysti tehostavat myös omaa toimintaansa. Lisäksi ne suuntaavat uudelleen omaa toimintaansa. Tästä esimerkkeinä ovat lisääntynyt painotus perinteiseen vähittäispankkitoimintaan ja voimistunut valikointi luototettavien toimialojen ja yritysten välillä. Samoin hinnoittelua on oikaistu vastaamaan paremmin pankin arvioita luottoriskistä. Luoton hintoja ei voida tukea nykyisessä matalassa korkoympäristössä ja talletuskilpailussa eli ristisubventioilla talletuksista, ainakaan entisessä määrässä.

On mahdollista, että suomalaisten yritysten, erityisesti pienyritysten kokemat rahoitusvaikeudet johtuisivat siitä, että eri syistä yritysrahoitus ei ole riittävän keskeisessä asemassa Suomessa toimivien pankkien strategisissa suunnitelmissa. Mikäli näin on, tilanne on kansatalouden ja työllisyyden kannalta epäedullinen. Tähän kohtaan ei saisi jäädä markkina-aukkoa, jossa kilpailu ei toimi ja jolta rahoittajat pyrkivät kustannus- ja riskisyistä vetäytymään.

Rahahuolto ja pankkipalvelujen saatavuus

Käteisen ja konttoripalveluiden käyttö on teknisen kehityksen myötä vähentynyt, ja pankit ovat supistaneet näiden tarjontaa. Vaikka kokonaisuutena tarkasteltuna pankkipalveluiden saatavuus on edelleen hyvä, keskiarvojen taakse jää monenlaisia ja eri asemassa olevia asiakasryhmiä. Väestön ikääntyminen merkitsee tässä kasvavia haasteita, vaikka yhä suuremmalla osalla senioreista onkin jo taitoa asioida verkossa. Kaikki pankkien asiakkaat, kuten ikääntyneet tai erityisryhmät, eivät kuitenkaan pysty täysimääräisesti hyödyntämään sähköisiä palveluita.

Käteisen rahan ja pankkipalveluiden saatavuus on olennainen osa hyvin toimivaa rahoitusjärjestelmää. Talletuksia vastaanottavien luottolaitosten tulee järjestää asiakkailleen mahdollisuus talletustensa nostoon myös käteisenä. Yleisöltä ei riitä ymmärtämystä sille, että asiakas, joka on mahdollisesti kymmenien vuosien ajan tuonut talletuksia pankkiin, ei saisi tarvittaessa käteistä omalta tililtään. Muidenkin välttämättömien pankkipalvelujen on oltava esteettömästi kansalaisten saatavilla. Tämä ei tarkoita sitä, että kehityksen ja tehostamisen olisi pysähdyttävä. Pikemminkin se merkitsee haastetta etsiä luovia ja asiakasystävällisiä palvelumalleja.

Hyvin toimivat pankkijärjestelmät ovat tehokkaita ja kilpailtuja

Hyvä palvelu ja yhteiskunnan tarpeiden tyydyttäminen perustuu markkinataloudessa kilpailuun asiakkaista. Sääntely ja valvonta eivät saa estää hyvää tervettä kilpailua ja kahlita innovointi- ja tehostamishaluja.

Kilpailutilanne on ilmeisesti muuttumassa. Sääntelyuudistusten seurauksena suurten pankkien kokonsa perusteella nauttima hyöty esimerkiksi matalampien jälleenrahoituskustannusten

muodossa poistuu tai ainakin merkittävästi pienenee. Tämä parantaa tasapuolisen kilpailun edellytyksiä.

Myös markkinakuri tulee tehostumaan. Tähän johtaa se, että eri maiden pankkien järjestelyissä on jouduttu talletusten ja tukkuvarainhankinnan käyttöön bail-in prosesseissa. Rahoittajat tulevat seuraamaan pankkien tilaa aiempaa tarkemmin. Tämä suosii asiansa hyvin hoitavia pankkeja ja korostaa kannattavuudesta huolehtimisen merkitystä.

Kannattavuutta voidaan tavoitella lyhyellä tähtämellä tai pitkäjänteisesti. Pankkien ja pankkisektoreiden liiallinen kasvu ennen finanssikriisiä ei tuonut useissa maissa pysyvää lisäarvoa. Pankkien hyvin nopea kasvu perustui usein riskinoton voimakkaaseen lisäämiseen, ja siksi pikemminkin johti pankkikriiseihin ja syvensi taantumaa. Trendi on nyt kääntynyt ja uutta liiketoimintalogiikkaa on etsittävä asiakkuuksista, pankkien ja niiden asiakkaiden yhteisen lisäarvon kasvattamisesta. Tämä on sovitettava yhteen lisääntyvän tehokkuuden vaatimusten ja kohtuullisen varovaisuuden kanssa. Samaa aikaa Euroopan pankkisektorin ilmeinen ylikapasiteetti sulaa ja tällä on kilpailua voimistava vaikutuksena.

Samalla pankit ovat julkisuudessa enenevästi silmätikkuina, joiden toiminnan moraaliseen ja eettiseen puoleen kiinnitetään kasvavaa huomiota. Pieniltäkin tuntuvilla yksittäistapauksilla voi näissä oloissa olla suurta julkista kantavuutta ja niihin kiinnitetään suurta huomiota, tuntuipa se kohtuulliselta tai ei.

Johtopäätöksiä

Hyvät naiset ja herrat,

Pankkeja tarvitaan jatkossakin. Teen lopuksi joitakin konkreettisia johtopäätöksiä siitä, miten edellä hahmottelemiani haasteita voidaan tulevassa toiminnassa huomioida.

Suomessakin on varauduttava edellä kerrottuihin kehityskulkuihin. Se vaatii pankeilta fokusoimista perusasioihin. Kiinnittämällä huomiota asiakkaiden kokemaan lisäarvoon pankit rakentavat myönteistä yleistä mielipidettä rahoitustoimialaa kohtaan, ja samalla näin vahvistetaan liiketoiminnan edellytyksiä. Pankkien ja yhteiskunnan hyvä yhteisymmärrys toiminnan periaatteista on välttämätön ja sitä on tietoisesti rakennettava.

Suuri osa pankkien tuottamasta todellisesta lisäarvosta tulee pitkäjänteisestä peruspankkitoiminnasta, pitkäaikaisista asiakassuhteista ja pitkäaikaisesta luotonannosta. Pitkäjänteisen pankkitoiminnan aikaperspektiivi on useissa vuosissa, ei seuraavassa kvartaalissa. Tämä on tietysti haaste johtamiselle, jossa on aina helpointa nojautua nopeasti mitattavissa oleviin asioihin.

Suomalaisilla pankeilla on erinomaiset mahdollisuudet ylläpitää myönteistä yrityskuvaansa, ehkä paremmat kuin useimmissa muissa maissa. Niiden kontaktit asiakkaisiin ovat tiiviit. Tänä sähköisten palvelujen ja -maksuliikkeen aikana ne ovat yhteydessä asiakkaisiinsa

tiheästi. Useat asiakkaat ovat ulkoistaneet oman taloudenpitonsa pankeille; pankkitilin panoja, ottoja ja saldoa seuraamalla arvioidaan oman talouden tilaa reaaliaikaisesti. Sijoituspalvelujenkin käyttö kasvaa, ei vähiten siksi, että talletuskorot ovat olleet pitkään hyvin matalat.

Erään pankin kohdalla arvioitiin sen olevan yhteydessä kuhunkin asiakkaaseen keskimäärin sata kertaa vuodessa siten, että pankki voi välittää viestin, ohjeen tai neuvon, ja näin ohjata asiakastaan. Lisäksi pankkivirkailijan valta asiakkaaseen on melkoinen. Kun virkailija ohjeistaa tallettajaa käyttämään tavallisen tilinsä sijaan toisenlaista säästämistuotetta, harvoin tällaista neuvoa ei noudateta tai ainakin vakavasti harkita. Tuskin millään muulla yrityksellä on näin tiivistä ja vaikutusvaltaista yhteyttä asiakkaisiinsa. Siitä seuraa myös poikkeuksellinen vastuu, ja sitä pankkien on näkyvällä ja tunnustetulla tavalla kannettava.

Vaikka yritysrahoitus ei olisikaan nykyisen pankkitoiminnan keskeinen kasvualue, niin silti pankit voivat hyvässä yhteistyössä yritysten ja pääomamarkkinatoimijoiden kanssa hakea vaihtoehtoja. Edellisvuoden alusta alkaen sijoittajien kiinnostus pääomamarkkinoilla yritysrahoitukseen on voimistunut ja suomalaiset suuryritykset ovat laskeneet liikkeseeseen vuoden aikana noin 9 miljardia euroa joukkovelkakirjalainoja. Kun suurempien yritysten tarpeita tällä tavalla voidaan tyydyttää, jää pankkisektorille kapasiteettia ja halua palvella myös pieniä ja keskisuuria yrityksiä.

Mihin pankkeja tarvitaan? Jokainen pankkimies ja -nainen tietää vastauksen lähtökohdat. Pankit rahoittavat yrityksiä, työpaikkoja ja koteja sekä huolehtivat kansalaisten säästöistä ja päivittäisistä raha-asioista. Ne tarjoavat asiakkailleen niille soveltuvia riskinhallintatuotteita tavoittelematta spekulatiivisia pikavoittoja. Kestävä strategia on toimia siten, että yhteiskunnassa laajasti nähdään pankkien pyrkivän tosissaan toteuttamaan ainakin näitä tehtäviä.